

Fred Pelt De honingslager

roman

Berlijn 1943-'45

Uitgeverij De Kring

Oversteken

Onder een plafond van paraplu's stak ik over. Veel hielp het niet, de regen kwam van alle kanten in een ijzig gemiezer en deed de jassen donker glimmen van het opgezogen water.

Met twee tassen vol boodschappen zoude ik het brede zebrapad over van de Kruiskade, de blik gericht op de rug voor mij.

Ondanks het slechte weer was het druk. Van de overkant kwam mij eenzelfde stroom voetgangers tegemoet. Af en toe ving ik een glimp op van een tegenligger: een gezicht vanonder een hoed, een plastic regenkapje, capuchon of paraplu. Een vluchtige blik, een haarlok klevend aan een voorhoofd. Een beslagen bril, wit van blinde ergernis. De straatverlichting floepte aan en het licht lekte tussen de mensen waar het uiteen spatte op de straatweg.

Halverwege de oversteek botste iemand tegen mij op. De man keek mij aan en mompelde 'sorry', dook weer weg in zijn kraag en liep snel door. Uit balans gebracht deed ik een corrigerende stap zijwaarts en bleef abrupt staan. Iemand liep vanachter tegen me op. Ik voelde een hand in mijn rug duwen. Toen draaide ik mij om en in die beweging overbrugde ik dertig jaar. Ik zag mijzelf terug: ik was de jongeman die stilstond op Alexanderplatz in Berlijn, zich omdraaide en 'Stephan' riep.

Op dezelfde manier waren we op een oversteekplaats tegen elkaar aan gebotst. En ook toen liep hij zonder teken van herkenning door, alsof we onbekenden waren en niet elke dag samen werkten, aten en in één kamer sliepen.

De zijwaartse beweging van de nek. Die stem... Geërgerd weken de voetgangers uiteen, scheerden vlak langs mij. Ik speurde de ruggen af. Wie van hen was hij? De zware boodschappentas. Het gefluisterde 'sorry'.

Verdwaasd stond ik daar. De boodschappentas schommelde in mijn hand, iemand was er tegenaan gelopen. De oversteekplaats, de paraplu's, de natte ruggen.

Stephan! Was hij dat echt? Tussen al die mensen? Woonde hij hier en dwaalde hij net als toen over straat, een verloren ziel in die oorlog van verloren zielen?

Ik wurmde mij tussen de mensen door, terug naar waar ik vandaan kwam. Wilde zijn naam roepen. Maar hij was opgeslokt door de menigte. Daar stond ik met mijn tassen op de stoep, terug bij af, klaar om opnieuw over te steken. Was het niet gewoon iemand die op hem leek? Met zijn oogopslag. De koele hooghartigheid. Een hallucinerende flashback, een gemene truc van het geheugen. Dát was het. Maar het was wel een signaal.

Thuisgekomen kwam het weer op mij af, de oversteekplaats met al die mensen. Mijn doorweekte trenchcoat. De schouderduw. Hoe ik daar verloren tussen de mensen had gestaan.

Ik haalde diep adem, zette de boodschappen op het aanrecht, plofte op de keukenstoel en keek afwezig naar het pak koffie in mijn hand. Naar Berlijn, mompelde ik. Was dat verstandig? Want er is nooit een echt terugkeren. Er is de

herinnering waar je naar terugkeert. En die wil nog weleens veranderen in de loop der jaren. Al meer dan dertig jaar had ik erover gezwegen. Wat deed het er nog toe. Het was allemaal zó lang geleden.

Eén keer per jaar stond de tijd twee minuten stil. Af en toe een verhaal, op een verjaardag, met ooms en tantes, kinderen en kleinkinderen. ‘Over Berlijn oom Lucas, toe, vertel nog eens.’ Neven die aandrongen. Hun oom had twee jaar in Berlijn gewerkt. ‘Een verhaal, oom Lucas. Over de honingfabriek. De bombardementen. Die vuile SS’ers...’ Mijn zoon wilde er niks van weten, wendde zich af.

Nooit vertelde ik dáár over.

In de keuken was het verleden dichterbij dan het heden. Niet groter dan een cent was het. Meer niet. En ijsig koud. Hoe ver ik het ook had weggestopt, het was h́ier. Altijd.

Ik voelde aan mijn slaap. De plek waar de loop van het pistool drukte. De SS’er achter mij. De droge klik. Dertig jaar geleden.

Doorgangskamp

Stephan

Ik zag hem in een van de barakken van het doorgangskamp. Met mijn koffer stond ik in de deuropening van de slaapzaal. Ik was zojuist ontluisd in de barak aan het begin van het kamp en stonk nog naar zwavelgas. Ik was vermoeid van de reis maar ook opgewonden: ik was net negentien en voor het eerst in het buitenland.

Hij zat in de vensterbank, het lichaam in concentratie voorovergebogen. Het laatste zonlicht bescheen de zijkant van zijn gezicht. Op zijn schoot lag een boek. Zijn blik op de tekst gericht schildte hij intussen een appel. Dat wiebelhoofd op die dunne nek, het benige gezicht en zijn uitpuilende ogen; hij had wel wat weg van een bidsprinkhaan. Hij was iemand naar wie je moest kijken.

Een jongeman op het bovenste bed vlak bij de deur drukte zijn gezicht bijna tegen het mijne en keerde zich zonder iets te zeggen weer om. Er hing een zurige stank van opgedroogd zweet. Vanaf een stapelbed hing een arm naar beneden, in de hand een stuk krant; deze viel op de grond, de man draaide zich vloekend om, keek over de rand van het bed, zag mij staan en riep: 'Hé jongens, een nieuwe!'

En hoewel ik alles in een flits in mij opnam, wist ik dat alleen die jongeman bij het raam ertoe deed en dat mijn lot de komende tijd met het zijne verbonden zou zijn.

Onverstoorbaar en zonder op te kijken zat hij te lezen in het namiddaglicht. Zijn mond bewoog, hij prevelde de tekst. Ik zette mijn koffer neer en liep naar hem toe.

‘Wat lees je?’

Hij prikte de appel aan het mes en tilde met zijn andere hand het boek omhoog. ‘Gods woord,’ klonk het iets te hard. Hij speurde de ruimte af. Het bleef stil. De bijbel lag in zijn schoot. En al die tijd speelde er een glimlach om zijn mond. Dat wasachtige gezicht. El Greco. Dat is wat mij nu te binnen schiet. De langgerekte lijven die als bleke vlammen door de nacht dolen, op zoek naar verlossing.

Plotseling schoot zijn arm uit en in een reflex stapte ik naar achteren. Een schijfje appel zweefde voor mij. Aan het mes geprikt. Het was het enige fruit dat ik in die dagen zou zien in het doorgangskamp.

‘Hooglied,’ zei hij kortaf en wees naar de appel. ‘Neem maar.’

Behoedzaam pakte ik het aan.

‘Ken je het?’

Hij klapte het mes in, pakte het boek uit zijn schoot en duwde de tekst onder mijn neus. ‘De deugden van de liefde,’ grijnsde hij. Zijn lippen leken te verdwijnen in zijn mond. ‘Nu ken ik de bijbel vrij goed maar dit heb ik nog niet eerder gelezen, die door olie gezalfde lichamen. Beter dan deze stinkende bende.’

Niemand reageerde. Zuchtend stond hij op. Zijn hoofd wiegde heen en weer. Het was hypnotiserend.

‘Stephan Versteegen.’

Ik schudde zijn hand. ‘Lucas de Waal.’

‘Welkom in deze varkensstal.’ Hij spuugde op de grond.

Hier hadden ze geen weet van echte schoonheid. Van muziek. Juist nu, in deze tijd, waar alles zo lelijk was en waar we wel wat troost konden gebruiken. Hij schepte er blijkbaar genoeg in zijn kamergenoten uit te dagen.

Hij maakte zich los van de vensterbank, deed een stap naar voren en schopte een paar schoenen weg. Vanuit een bed klonk zwak protest.

‘Houd je van klassieke muziek?’ Zonder mijn antwoord af te wachten zei hij dat muziek zalvende olie voor deze lelijke tijden was.

‘Alleen zijn de mensen doof tegenwoordig.’ En dan bedoelde hij niet echt doof natuurlijk, maar meer... Nou ja, ik begreep hem wel. Verdoofd en blind voor schoonheid. We keken weg. Alleen marsmuziek, daar liep men nog warm voor.

‘Laat hem maar lullen hoor,’ gromde de rokende man.

Stephan negeerde hem. ‘Kijk ons. Wat doen wij hier?’ Zijn lange armen zweefden in een omvattend gebaar door de barak. Vervolgens schoof hij een kledingstuk opzij dat midden in het vertrek aan een waslijn hing: het was onderdeel van een toneeldecor, alles om ons heen was één toneelstuk, de kledingstukken waren rekwisieten en die hele verdomde oorlog was een operette en wij, wij gingen na afloop gewoon weer naar huis terug. Hij riep dat op met de grote gebaren van zijn wiekende armen, de overdreven dictie. Niets leek echt. Maar misschien was het mijn vermoeidheid.

‘Plaatselijk verdoofd zijn we.’ Priemend wees hij in het rond. ‘Met z’n allen. We willen niets zien. Niets horen.’

‘Ja ja, dominee...’ klonk het achter in de slaapzaal.

Hij haalde zijn schouders op. Iemand wierp lusteloos een schoen naar hem, maar dat negeerde hij.

‘Laat die jongen even zijn spullen neerzetten. Die heeft wel wat anders aan zijn hoofd dan naar jouw geklaag te luisteren,’ zei de man van bovenuit het stapelbed.

‘Let maar niet op deze barbaren, zij weten niet beter,’ antwoordde Stephan en hief zijn armen teatraal in de dikke lucht, of de hele wereld bevolkt was met tuig en hij machteloos moest toezien in deze varkensstal.

‘Hé Versteegen, laat die gozer nou met rust.’ Een hand schoot uit: ‘Oswald.’ De jongen die op zijn brits lag. Stevige handdruk. ‘Leg hier maar je spullen neer, dat bed is vrij. Echt heerlijke bedden, je zakt zo weg in al dat hardhout.’

‘En straks een driegangenmenu,’ klonk het vanaf een ander bed.

‘Ik zal je morgen bijpraten over dit verderfelijke oord,’ grijnsde Stephan.

De blauwman

Dit ‘verderfelijke oord’ heette Durchgangslager Rehbrücke. Het spoor stopte bij de ontluizingsbarak waar ik bij aankomst als eerste doorheen was gejaagd. Je moest je uitkleeden en vervolgens werd je bespoten met een zwavelachtig goedje.

Het kamp lag in het bos en bestond uit een stuk of acht barakken, een eetzaal voor duizend man, een bagagedepot, latrines en wasbakken, lange, zinken goten.

De barakken waren onderverdeeld in slaaphokken waar je met z'n zestienen in werd gestouwd. Er waren geen matrassen, je lag gewoon op een houten plank of op de bedspiralen onder een paardendecken. Als je een lucifer langs de wand haalde kwamen de wandluizen tevoorschijn. Er was soep, een paar sneden brood en een homp grauwe worst. Of kaas. Soms Kartoffelsalat. En koolsoep. De hele dag hingen we rond.

Het was geen gevangenis. Je mocht er zelfs uit, ontdekte ik de volgende dag. En iedereen kwam ook gewoon terug.

‘De slaaf keert altijd terug naar zijn meester,’ zei Stephan.

‘En die meester heet Duitsland,’ merkte Oswald op toen hij hoorde dat we gingen wandelen en ik mij daarover verbaasde.

[lees verder in het boek]